

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

[Ḥamishah Ḥumshe Torah]

‘im targum Onkelos, u-ferushe Rashi u-ve’ur ye-targum Ashkenazi

Sefer Ba-midbar

Premsla, Yitṣḥaq Itsaḥ ben Tsevi Hirsh

Ofenbakh, 569 [1808 oder 1809]

IT

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10257

שלה לך יג יד

תרגום אשכנזי עו

ראינו את הנפילים בני ענק
מן הנפילים ונהי בעינינו
כחגבים וכן היינו בעיניהם:
יד ה ותשא כל העדה ויתנו

האבען אויך ריוען דאזעלכום
געווערען: קינדער ענק'ן,
פאן דעם ריוענגעשלעכטע:
וויר קאמען אונז וערלבוט
וויא הייאשרעקען געגען
וויא פאר, אונד האבען
איהגען אויך זא פארקאממען
מיסען:

את

אונד

יד (ח) ריא גאנצע געמיינע פוהר אויף

תרגום אונקלוס

ר ש י

חויגא ית גבריא בני ענק מן גבריא
והויגא בעיני נפשנא בקטצין וכו
הויגא בעיניהון:

לטובה כדי לטרדס באבלס ולא יתנו לב לאלו:
אנשי מדות גדולים וגבוהים ונרדף לתת להם
מדה כגון גלית גבוהש. אמות ורת (ש"א י"ו)
וכן איש מדון (שס ב' כ"א) איש מדה:
(לג) הנפילים. ענקים אנכי שמחזאי ועזאל
שנפלו משמים בימי דור אנוש: וכן היינו
בעיניהם. שמענו אומרי זה לזה נמלים (ס"א)

יד (ט) וארימת כל בנשתא ויהבו
ית

סגנים) יש בכמוס כאנשים: ענק' שמעניקים חמה בקומתן:

כל

באור

בגבורתם ומהם בעזרת השם בגבורתם, אז הוציאו להם דבה בפני עצמם לאמר הארץ אשר
עברת בה וגו', עד שילינו כל העדה, זה הטעם שאמר וישובו וילינו עליואת כל העדה
להוציא דבת שקר על הארץ לבטל עליהם על כל פניה, ודע כי המציא אמת יקרא מציא דבה, כמו
ויבא יוסף את דבתם (בראשית ל"ז ב'), ואשר יאמר שקר הוא נקרא מציא דבה. (מדברי
הרשב"ן): אנשי מדות, אנשי מדות גדולות הם, כמו אנשי לבב שמשו לי (איוב ל"ד י'), כל
איש יש לו לבב, אבל פירושו אנשי לב משכיל יותר משאר העם, וכן כאן פי' מדות מיוחדו וגדולות
מאדות שאר אנשים: (לג) ושם ראינו את הנפילים, כוונת הפסוק הזה וגם הפסוק שלפניו
באר הרשב"ן ח"ל, ארץ כשהיא רעה והמים דלים ורעים והארץ משכלת לא תגדל אנשי מדות
רק יהיו אנשיה דלים ובפסוקים שלפי קומה מסרי כח, אבל דבת המרגלים לאמר כי הארץ ההיא
חוקת הארץ כבדת הטבע ומימיה ופירותיה עבים וכבדים ויגדלו גדול רב מאד ולא יסבלו אתם
מוגי בני אדם הבינונים, זולתי הענקים ואנשי מדות שהם בעלי כח החוקים בטבעם אשר הם
עצומים בגבהם וקיומתם, ולכן תגדל אנשי גדולי מאד ותמית אשר בני אדם כלם כמנהג
במאכלי הגסים, (ויהי לפי דבריו שער הכתוב), ארץ אוכלת יושביה (לבעלי מוג בינוני),
וכל העם אשר ראוי בתוכה (לפי שהם) אנשי מדות (גדולי וחזקי) בטבע לסבול כבדת טבע
הארץ ההיא), ועתה חזרו להפליג להם בחוקת הענקי', כי מתחלה אמרו וגם ילידי הענק
ראינו שם, ועכשיו הפליגו בהם לקרא אתם נפילים ואמרו לעם ואם ראית את הנפילי' בני
הענק מן הנפילי' (בה"א הידועה) הקדמוני' אשר שמעת' עליהם כי המה הגבורי', ולפי שהי'
ענין הנפילי' שבדורות נח נודע בעול', הזכירו להם שאלו בני הענק מהם כדי לירא' ולבהל',
ולכן אמרו עתה ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם, כל זה ל' הרשב"ן: ונהי בעינינו
כחגבים, לפי מראה עינינו בערך גבה' וקומת' נחשגטו בערך קטנותו ושכלת קומתו כחגבי',
ודרך המקרא לדבר במליטה זו בענין יחס ערך גבוה מעל גבוה עם ערך נמוך הנמוכים, כמו
היושב על סף הארץ ויושביה כחגבי' (ישעיה מ' כ"ב): וכן היינו בעיניהם, אין ספק שגם
המה ששבונו לחגבים, ועי"ז היה להם לדבר נבזה לשלות ידם בני:

אח

את־קֹרֶם וַיִּבְכוּ הָעַם בְּלִילִיהָ
 הַהוּא: ^ב וַיִּלְנוּ עַל־מִשָּׁה וְעַל־
 אֶהְרֹן כֹּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ
 אֱלֹהִים כָּל־הָעֵדָה לֹד־מִתְנֹנֵי
 בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אוֹ בַמִּדְבָּר הַזֶּה
 לֹד־מִתְנֹנֵי: ^ג וְלָמָּה יְהוָה מֵבִיא
 אֹתָנוּ אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְנַפְל
 בְּחָרֵב נַשִּׁינוּ וּמִפְּנֵי יְהוָה לָבוֹ
 הָלֹא טוֹב לָנוּ שׁוּב מִצְרַיִמָּה:

אונד שריא : אונד דאן
 פאלק ווינטע דיאזעלכע
 נאכט : (ב) אללע קינדער
 ישראל'ס מורטען איבער
 משה אונד אהרן : אונד דיא
 געמיינע שפראך צו איהנען ,
 ווארען וויר דאך ליבער אין
 מצרים געשטארבען , אדער
 שטירבען נאך אין דיזער
 ווינטע ! (ג) ווארום פיהרט
 אונד דער עויגע אין יענע
 לאנד , אין וועלכעס וויר דורך
 דאן שווערדט אומקאממען
 ווערדען ? אונזרע ווייבער
 אונד קינדער ווערדען צור
 בייטע ווערדען : איזט עו

ויאמרו ויבט בעסער פיר אונד, וויר קעהרען נאך מצרים צוריק ?

תרגום אונקלוס

רש"י

ית קלהון ויבכו עמא בליליא ההוא:
 ואתרעמו על משה ועל אהרן
 כל בני ישראל ויאמרו כל
 בני ישראל ויאמרו להון כל
 בנשתא לני דמיתנא בארעא רמצרים או במדברא הדין לוי דמיתנא:
 (ג) ולמא יי מעיל יתנא לארעא הדא למיפל בחרבא נשנא ומפלנא יהון
 לכיזא הלא טוב לנו שוב למצרים:

יד (א) כל העדה : סנהדרלות : (ב) לו
 מתנו : הלואי ומתנו : (ד) נתנה
 חלש

באור

יד (א) אח קולם, פעול למלת ותשא ולמלת ויתנו, כ"כ חלש"ע, והוא דחוק שאיך יתכן
 לומר ותשא כל העדה את קולם, ויבא כנוי הרבים על פעל יסירה, ודעת המתרג' האשכנזי
 שאיטו שב כי חס על פעל ויתנו, ושעור הכתוב כך הוא, ותשא כל העדה את ענניה (כמו ויקח
 קרח ע"ע), ויתנו הנותני את קולם : (ב) לו טחנו, הלואי ומתנו : (ג) ולמה ה' וגו' לנפל
 בחרב, ר"ע ספורט כתב כי משבו שהיה כל אלה בתחטלה מאתו ומנחתו אותם בשביל גליליה'
 במצרים או לסנה חדרת עכ"ל, ותלונה כזאת מפורשת בתוכחת משה, ותרגמו בזה הליכס
 ותאמרו בשכחת ה' אותנו הויכחנו מארץ מצרים לתת אתנו ביד האמרי להשמידנו (דברי' א' ד' ז')
 ואלים אי אפשר לכוון עם הבאור הזה שאלת למה, כי איך ישאלו למה ה' מביא אותנו וגו' ובמאמ'
 ההוא בעצמו יודיעו סבת ההנאה שהיא להפילם בחרב ? לכן נראה שלא הגיש בדבריה' האלה
 עדיין אל הערי העמוס הזה ליחס להשם ב"ה כונה רעה הזאת, ואלים היו כמתעיהים ושואלי'
 למה ה' מביא אותנו אל הארץ הזאת אשר שם סופנו לנפול בחרב, והעד שאמר לנפול לא להפיל
 ותהי' הלמ"ד פה להודאת חסדית הדבר וסופו לא הודאת הסנה, וכן מתורגם כל אשכנז :
 שוב מצרימטה, כאשר יהיה המקור נושא המחיר, ענינו כענין שם המקרה, כמו שמוע
 שונח טוב (שמואל א' ע"ו וכ"ב), וכבר זכרנו זה, אף כגון שוב הוא כש שם המקרה (דאז צוריק
 קעהרן)

יד (א) אח קולם, פעול למלת ותשא ולמלת ויתנו, כ"כ חלש"ע, והוא דחוק שאיך יתכן
 לומר ותשא כל העדה את קולם, ויבא כנוי הרבים על פעל יסירה, ודעת המתרג' האשכנזי
 שאיטו שב כי חס על פעל ויתנו, ושעור הכתוב כך הוא, ותשא כל העדה את ענניה (כמו ויקח
 קרח ע"ע), ויתנו הנותני את קולם : (ב) לו טחנו, הלואי ומתנו : (ג) ולמה ה' וגו' לנפל
 בחרב, ר"ע ספורט כתב כי משבו שהיה כל אלה בתחטלה מאתו ומנחתו אותם בשביל גליליה'
 במצרים או לסנה חדרת עכ"ל, ותלונה כזאת מפורשת בתוכחת משה, ותרגמו בזה הליכס
 ותאמרו בשכחת ה' אותנו הויכחנו מארץ מצרים לתת אתנו ביד האמרי להשמידנו (דברי' א' ד' ז')
 ואלים אי אפשר לכוון עם הבאור הזה שאלת למה, כי איך ישאלו למה ה' מביא אותנו וגו' ובמאמ'
 ההוא בעצמו יודיעו סבת ההנאה שהיא להפילם בחרב ? לכן נראה שלא הגיש בדבריה' האלה
 עדיין אל הערי העמוס הזה ליחס להשם ב"ה כונה רעה הזאת, ואלים היו כמתעיהים ושואלי'
 למה ה' מביא אותנו אל הארץ הזאת אשר שם סופנו לנפול בחרב, והעד שאמר לנפול לא להפיל
 ותהי' הלמ"ד פה להודאת חסדית הדבר וסופו לא הודאת הסנה, וכן מתורגם כל אשכנז :
 שוב מצרימטה, כאשר יהיה המקור נושא המחיר, ענינו כענין שם המקרה, כמו שמוע
 שונח טוב (שמואל א' ע"ו וכ"ב), וכבר זכרנו זה, אף כגון שוב הוא כש שם המקרה (דאז צוריק
 קעהרן)

וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל-אָחִיו נְתַנָּה
 רֹאשׁ וּנְשׁוּבָה מִצְרֵימָה: ־ וַיִּפֹּל
 מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן עַד-פְּנֵיהֶם לִפְנֵי
 כָּל-קְהַל עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
 וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נוּן וְכָלֵב בֶּן-יִפְתָּח
 מִן-הַתָּרִים אֶת-הָאָרֶץ קִרְעוּ
 בְּגֵדֵיהֶם: ־ וַיֹּאמְרוּ אֶל-כָּל-
 עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר עָבְרָנוּ בָּהּ לְרִחוֹר אֲתָהּ
 טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד: ־ שְׁלִישִׁי

(ד) ויֵא שפראַעַען שאַן
 ווירקליך איינער צום אנדערן:
 וויר וואַללען איין אַבערהויפט
 וואַהלען, אונד נאָך מצרים
 צוריק קעהרען! (ה) משה
 אונד אהרן פֿילען אויף איהר
 אַנגעזיכט: פֿאַר דער גאַנצען
 פֿערוואַמלונג דער געמיינע
 דער קינדער ישראֵל:
 (ו) יהושע וָהָן נון אונד כלב
 וָהָן יפּתָח, דיא מיט אונטער
 דען קונדשאַפֿטערן דען
 לאַנדען געוועזען: צערריסען
 איהרע קליידער: (ז) אונד
 שפראַעַען צור געזאַמטען גע-
 מיינע דער קינדער ישראֵל,
 וויא פֿאַלגט: דאַן לאַנד,
 וועלכען וויר דורכרײַזט זינד,
 עז צו ערקונדען, דיזען לאַנד איזט זעהר פֿאַרטרעפֿליך: ־ ווען

אם

תרגום אונקלוס

רש"י

(ג) וַאֲמָרוּ גִבּוֹר לְאָחִיהוּ נְטַנִּי רִישָׁא
 וְנָתוּב לְמִצְרַיִם: ־ (ד) וַיִּפֹּל מֹשֶׁה
 וְאֶהְרֹן עַל אִפְהוּן קַדְמָא בְּלִ קְהַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ־ (ו) וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּר
 נון וְכָלֵב בֶּר יִפְתָּח מִן מַאֲלָלֵי יַתְּאַרְעָא בָּזַעוּ לְבוּשֵׁיהוּן: ־ (ז) וַאֲמָרוּ לְכָל
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִימַר אַרְעָא דִּי עָבְרָנָא בָּהּ לְאַלְלָא יְתָה טָבָא אַרְעָא
 לְתָבָא לְתָבָא: ־

אם

באור

קעהרן), ושעורו השיבה למצרים טוב לנו: (ד) נתנה ראש, כשים עלינו ראש: (ה) ויפל
 משה ואהרן, הרמב"ן כתב שה' זה דרך תחנונים ובקשה מאת קהל עדת ישראל, שראו הנדיקי'
 הללו שהיו טעני' לשב מצרימה, ומאזנו שנפילת אפי' תורה על ענין הסיוס והתחנה, כמו
 וילכו גם אחיו ויפלו לפניו (בראשית כ' י"ח), ויפל לאפיו ארצה וישתחו שלשיפעימי' (שמואל א'
 כ' מ"א), ואולם יתכן לפי פשוטו שמרוב הצער והיוג, בראות' עם ה' פרוע, לא קם עוד רוח
 בהם, ולפלו על פניהם: (ו) ויהושע בן נון וגו', הכתוב הזה הוא בעל מאמר אחד, לכן הוכס
 האתנח בנבול הטשא כאשר הזכרתי פעמי' רבות: (ז) הארץ אשר עברנו וגו' טיבה הארץ,
 הראוי ע"פ טבע הלב' לומר טוב' היא, אבל לפי' ר"ע ספורנו יבואר יתור המלה הזאת עם באור
 הפסוקי' הסמוכי' באופן זה, כי כונת שלוח המרגלי' היתה לשני דברים כללי' לראות טובת
 הארץ בטבעה, וגם אם יושביה גבורים או חלשים, והמרגלים השיבו על שניהם לרעה, כי בענין
 הארץ אמרו אוכלת יושביה היא, ועל ענין יושביה אמרו אפס כי עז העם וגו', ולעמת זה השיבו
 יהושע וכלב בטובת שני הענינים ואמרו, הארץ אשר עברנו וגו' טובה הארץ מאד מאד, ר"ל

שלה לך יד

כַּל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל : פ

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה עַד-
אֵנִי יִנְאָצְנִי הָעָם הַזֶּה וְעַד-אֵנִי
לֹא-יֵאֱמָנוּ כִּי בְּכַל הַאֲתוֹרָה
אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּקִרְבּוֹ : יב אֲבָנֹו
בְּדַבָּר וְאוֹרְשָׁנֹו וְאֶעֱשֶׂה אֶתְךָ
לְגוֹי-גְּדוֹל וְעַצוֹם מִמֶּנּוּ :
וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-יְהוָה וּשְׁמָעוּ
מִצְרַיִם כִּי-הֵעֵלִית בְּכַתֵּךְ אֶת-

העם

דערען מיטטע דוא דיועו פֿאלק זא מאַכטיג אויגעפֿיהרט

תרגום אשכנזי עה

אַל־לָען קִינְדֵרֵרן יִשְׂרָאֵלִיז :
(יא) אונד דער עוויגע שפראך
צו משה : וויא לאנג זאלל מיך
דיועו פֿאלק נאך ערצירנען ?
וויא לאנגע נאך וואללען זיא
ניכט אן מיך גלויבען , בייא
אללען וואונדערצייכען , דיא
איך אונטער איהם געטהאן ?
(יב) מיט דער פעזט ווילל
איך עז שלאגען , אונד פֿער-
טילגען : דיך הינגענען צו
איינעם גראסערן אונד
מאכטיגערן פֿאלקע מאכען ,
אלו דיועו אויט : (יג) משה
אכער שפראך צום עוויגען :
אונד ווען דיא מצרים , אויך

אויגעפֿיהרט

תרגום אונקלוס

(יא) וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עַד-אֵימְתִי יְהוָה
מִדְּגִזִּין קִדְמִי עָמָא דְרִין וְעַד אֵימְתִי
לֹא יְהִיטְנוּן בְּמִימְרֵי כְּכַל אֲתִיא דִּי
עֲבָדִית בִּינִי הַזֶּה : (יב) אֲמַחֲנוּן בְּמוֹתָא
וְאֲשִׁיצִינוּן וְאֶעֱבֹד יְתָךְ לְעַסְרָךְ וְתִקַּף
מְנַהוּן : (יג) וַאֲמַר מֹשֶׁה קְדָם-יְיָ

וַיִּשְׁמָעוּן מִצְרָאִי אֲרִי אֲסִיקְתָא בְּחִילְךָ יְתָ

באור

הוא מען וכנה אשר הם כל על הנלחמים , יאמרו כי נפל פחדט עליהם ולא יקחו מען וכנה
להלחם כנגדו (הרעבן) , והיא מליצה שגורה בלה"ק , ואמר על היושב בעת מפחד אויב ,
סוף מתלונן בכל , או מסתתר בכל , וא"כ כאשר יסור כלו מעליו , ושוב הפחד : (י) אחם , את
יהושע וכלב אשר דברו על לב העם : וכבוד ה' נראה , עודם מדברים כך , והנ' כבוד ה' נראה .
ר"ל שהענין ירד שם : (יא) עד אנה , שתי המלות האלה יש להן הוראת נבדלות , כי מלת עד
תורה על גבול מקום או גבול זמן , כמו עד הגלגל , עד יום בואי , ומלת אנה תורה על שאלת
המקום , אנה אנחנו עולים , ובהתחבר המלות האלה הוראתן על שאלת משך הזמן , כמו עד
אנה תסתיר פניך , וכן כאן : בכל האחות , עם כל הנסים שעשיתי להם שהיו אותות על
יכלתי לקיים הבטחתי ועכ"ל ואינם עשמיים בי , וכן מתורגם בל"א : (יב) ואורשנו , ל' גירוש
ושלוח , וכן ת"א ואישיטון , וכן בל"א : (יג) ושמעו מצרים , כשישמעו שתהרגם כמ"ס אכט
בדבר ואורשנו , והראב"ע פי' ושמעו שנה על מה שאמר למטה בענין ובפסוק הבא חזר ואמר
שמעו לפרש ושמעו הראשון , אבל הנכון כפי' רש"י , וכן מתורגם בל"א : כי העליות , מלת כי
במקום אשר , והענין כשישמעו האזניים אשר מקרבם הוצאת את ישראל בכחך הגדול , ומתוך

העם הזה מקרבו: יד ואמרו
 אל יושב הארץ הזאת שמעו
 כי אתה יהוה בקרב העם הזה
 אשר עין בעין נראה אתה
 יהוה וענגך עמך עליהם ובעמך
 עין אתה הלך לפניהם יומם
 ובעמוד אש לילה: טו והמתה
 את העם הזה כאיש אחד

אויגעפֿהרט האַזט, דייען
 האַרען: (יד) וואָ ווערדען
 זיא צו דעם איינוואַהנער
 דייען לאַנדען זאָגען: זיא
 האַרען, דאַס דוא, עוויגער!
 אונטער דייעס פֿאַלקע ביזט:
 דאַס דוא רען אויגען זיכטבאַר
 ערשיינוט, אָ עוויגער! דאַס
 דייע וואַלקע איבער איהנען
 שטעהט, אונד דאַס דוא אין
 זיינער וואַלקענווילע דעו
 טאַגן, אונד זיאן זיינער
 פֿיאַרווילע דעו נאַכטן פֿאַר
 איהנען הערגעהוט: (טו) ווען
 דוא גון דייען פֿאַלק, וויל

ואמרו

זיינען טאן טאָטעוּט: זא

תרגום אונקלוס

ר ש י

עמא קרין טביעהון: (יד) ויימרו
 ליתבי ארעא קרא דשקעו אבי את
 יי דשכינתך שרוא בגו עמא קרין
 דיי בעינהון חון שקינת יקרא
 דיי וענגך מטיל עליהון בעמך
 דענגא את מדבר קדמיהון ביטמא
 ובעמך דאשתא בלילא:
 (טו) ותקטיל ית עמא קרין כנבא

בלשון אשר והם ראו אשר העלית בכחך הגדול
 אותם מקרבם וכששמעו סאתה הורגם לא
 יאמרו שחטאו לך אלה יאמרו שכנגדם יכולת
 להלחם אבל כנגד יושבי הארץ לא יכולת להלחם
 חו היא: (יד) ואמרו אל יושב הארץ הזאת
 כמו על יושב הארץ הזאת ומה יאמרו עליהם
 מה שאמור בסוף הענין מבלתי יכולת ה' בשביל
 שמעו כי אתה ה' שוכן בקרבם ועין בעין אתה
 נראה להם והכל בדרך חנה ולא הכירו בך
 שנתקוההנתך מהם עד הנה: (טו) והמתה
 את העם הזה כאיש אחד פתאום ומתוך כך
 יאמרו

ויימרו

קר

באור

זה ראו והכירו שהנתך הנפלאה על ישראל וכחך הגדול ורועך הנעוה לעשות נפלאות כאלה
 ועתה אתה אומר להרוג אותם יסנו כלם הכליון הזה א חסרון יכולתך וזהו תכלית המאמר ואמרו
 וגו' מבלתי יכולת ה': (יד) ואמרו אל יושב הארץ, האמור בסוף הענין מבלתי יכולת ה'
 ושחטם במדבר, והמאמרים שביניהם הן הקדמות נוספות על אהבת ה' לישראל אהבה בלתי
 סרה, ועכ"ז אמר להשמידם ועי"ז יסוקו טעותם להתלות המיתה נחמרון יכולת ה': אל יושב
 הארץ, רש"י ורשב"ם פי' מלת אל, כמו על יושב הארץ שהם שלמים ואחד מלכים וכנגדם חין
 יכולת ה' להלחם, והואת' א תרגם מלת א כפשוטו כמו שתרגם אלקלום: שמעו, הפסיק
 באמצע המאמר לפרש ולבאר סבת טעותם, וכאן יאמר למה יאמרו זאת, מפני שמעו המצוה
 כי אתה ה' בקרב העם הזה: אשר עין בעין וגו'. ד"ל שלא סרה עדין השנתך מהם מרוב
 אהבתם: אשר עין בעין, על מראה כבוד לעיני בני ישראל: נראה אתה ה', מלת נראה
 היא עבר ליחיד נסתר או בינוני לנקב' וכאן הוא עבר ולת' בינוני, אף שמלות
 קצוסי' כמו אבי, אתה, לא יתפרדו מתיבת הפעל בעבר ובעתיד רק בבינוני והיה ראו נראית,
 אבל מבלתי נשאר אבי, (יסקולט ט' ט') במקום ונשארתי פי' הוא עבר. כן דעת הרמב"ע,
 ולדעת

שְׂרָח לך יד

תרגום אשכנזי עט

וַאֲמָרוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר-שָׁמְעוּ אֶת-
שְׁמֵעָה לְאִמּוֹר: טו מִבְּלַתִּי יִכְלַת
יְהוָה לְהַבִּיא אֶת-הָעַם הַזֶּה
אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-נִשְׁבַּע לָהֶם
וַיִּשְׁחָטֵם בַּמִּדְבָּר: יז וְעַתָּה
יגדל

זא ווערדען דיא פֿאַלקער ,
דיא דיזע נאַכריכט פֿאַן דיר
האַרטען , זאגען : (טו) ווייל
דער עוויגע ניכט פֿערמאָגענד
וואָר , דיזעז פֿאַלק אין דאָז
לאַנד צו פֿיהרן/דאָז ער איהנן
צוגעשוואָהרען : שלאַכטעמע
ער זיין אין דער וויזטע :
(יז) לאַס דאָך , אַ דזערר !
דיא

תרגום אונקלוס

רש"י

וַיִּמְרוּן עַמֵּימָא דִּי-שְׁמֵעָה ית שְׁמֵעַ
גְבוּרַתָּהּ לְמִימְרָא : (טו) מְדַלִּית יוֹבְלָא
קְדָם יי לְאֵעֲלָא ית עַמָּא דִּי-יִלְאָרְעָא
דְקָמִים לְהוּן וְקַטְלִינוּן בְּטַדְבְּרָא :
(יז) וּבְעֵן סג

יאמרו הַגּוֹיִם אֲשֶׁר שָׁמְעוּ אֶת שְׁמֵעָה וְגוֹמֵר :
(טו) מִבְּלַתִּי יִכְלַת וְגו' לפי שישבי הארץ
חזקים וגבורים ואיכו דומה פרעה לל"א מלכים
זאת יאמרו על יושבי הארץ הזאת מבלתי יכולת
מתוך שלא היה יכולת בידו להביאם שחטם :
יכולת

באור

ולדעת הרד"ק היא עבר נסתרה והוא הכבוד שלא הזכירו הכתוב , וענינו נראה כבודך אתה ה' ,
וכן ת"א שכינת יקרא ה' , והמת"א תרגמו בלשון ביטוי , לפי ענין כל המאמר הזה שאמר וענין
עומד , אתה הולך , ודרך הכתוב על הרוב לדבר על עבר או עתיד בלשון הווה : (טו) והמתח ,
וכאשר תמיתם כאיש אחד , ר"ל פתאים , והמתח , ה"א שנסוק נוספת לל"א ענין , ודגש
הת"ו מורה על חסרון ת"ו השגש , כי היא ראוי הַמְּתַת , או הַמְּתַת , כדרך בעלני נע"ו
בבנין הפעיל , ואמרו הגוים , הן מזכרים , האמורים למעלה .
והראש"ע פ"י מזכרים גם הכנעניים גם אחרי' : אשר שמעו , שהמתח אותם : (טו) מבלתי
יכלח , לפי שישבי הארץ חזקים וגבורים ואיכו דומה פרעה לשלשים ואחד מלכים , זאת יאמרו
על יושבי הארץ הזאת מבלתי יכולת מתוך שלא היה יכולת בידו להביאם שחטם ע"כ לשון רש"י ,
וכתב עליו הרמב"ן ח"ל , אם כן יהיה אל יושב כמו על יושב וכן רבים , ולפי דעתי אין כוונת
מדע"ה בטענה הזאת מפני שהכנענים חזקים וגבורים במלחמה , כי השם הכה את מזכרים בדבר
והמית בטוריהם ברגע והביא עליהם מכות גדולות מן השמים ונקל זאת בעיני ה' להכות בדבר
הגבורים והחזקים כדלים וכחלשים , אבל כוונתו בתפלה זאת לאמר יקשבו מזכרים ויאמרו כי יש
כח באלהי כנען להטיל מידך , כי עשית במזכרים ובאלהיהם שפטים עד שהוצאת את העם הזה
מקרבנו ולא יכלת לעשות כן בכנען ובאלהיהם , והנה יהיה צוה חלול השם ויסוקו ידי עובדי
ע"ז , וא"כ יתכן שיהי' א יושב הארץ כפשוטו שיאמרו המזכרים ליושבי ארץ כנען מבלתי יכולת ונ"ו
כי נכס אל ואפט אלהים עכ"ל : יכלת , מקור בתוספת ת"ו שלא כדרך חזריו , כי מדרכי
המקור מנחי פ"י עם תוס' ת"ו . שתחקה הו"ד והנקוד ע"מ פֿעל , כמו שכתב רד"ת ,
וזה בא שלם עם ת"ו נוספת ונקודו ע"מ פֿעל , לכן הנכון היא שם
המקרה ע"מ קמדת' נחשת , וכן יבשת המים (בראשית ח' ז') , והיה א"ך שיהיה
היא סמוכה אל השם , מבלתי יכלת של השם : וישחטם , ענינו ויהרג' ,
ואמר וישחטם כי המילים לנאן דרך המליצה כמ"ס למטה ובניכס יהיו דעים במדבר , וז"ל
הראש"ע , ואמר וישחטם בעבור כי שם ירשו הנאן עכ"ל , וטעות אירע בדפוס כי ז"ל בעבור
המדבר כי שם ירשו הנאן : (יז) ועתה יגדל נא כח ה' , ביאורו אתה ה' הראה נא עתה
גדל כחך לכבוש כעסק , והוה אריכת אפים אשר יזכיר בפסוק הנא , והנה עלת כח מחוברת
בעצם עם השם ,

יגדלנא בַּח יַהֲדֵי בְּאֶשֶׁר
 דְּבַרְתָּ לְאִמֹר: יִי יְהוָה אֱלֹהֵי אֲרָץ
 אֲפִים וּרְבֵי חֶסֶד נִשְׂאֵ עֵינַי וּפִשֶׁע
 וְנִקְהָ לֹא יִנְקָה פִקְדֵי עֵינַי אֲבוֹתַי
 יוֹד רַבְתִּי

דיא גראסע דינער קראפט
 זוך צייגען: וויא דוא
 געשפראכען האט, נעמליך:
 (יח) דער עויגע איזט לאנג
 מיטהיג פאן אונערליכער
 גענאדע, פערגיבט מיסע
 טהאט אונר אבפאלל: לאסט
 אבער ניכט אהנע אהנרונג,

נאנדערן זוכט דיא מיסעטהאט דער עלטערן היים

אן

תרגום אונקלוס

רש"י

סני פֿען חילא טו קדם יי פטא רי
 סלילתא למיטר: (יח) יי מרחיקרגו
 ומסגו למעברטטבון וקשוט שביק
 לעוון ולטרור ולחובין סלח לרתביך
 לאוריתיה וקלא תיבין לא טובי מוער
 חובי אביו

יכולת * שם דבר הוא: (יו) כאשר דברת
 לאמר: ומהו הדבור ה' ארץ אפים לדוקים
 ורשעים כשעל' משה למרום מנחו משה להקב"ה
 שהיה יושב וכותב ה' ארץ אפים אמר לו
 לדוקים אמר לו הקב"ה אף לרשעים אמר לו
 רשעים יאבדו אמר לו הקדוש ברוך הוא חייך
 שאתה נריך לדבר כשחטאו ישראל בעגל
 ובמרגלים כתפלל משה לפניו בארץ אפים אמר
 לו הקב"ה והלא אמרת לי לדוקים אמר לו
 והלא אמרת לי אף לרשעים: יגדל כא פס ה'
 לעשות דבורך: (יח) ונקה' לשנים: לא ינקה
 לשחיין

באור

יש נכחה ממיכות קריאה, כאלו אמר יגדל פא כחך, אמת ה'! וכן משמע מת"א וינ"ג,
 וכן מתורגם בל"א (יח) ה' ארץ אפים, לשון הרעבון והזכיר במדות ארץ אפים ורע חסד
 ולא הזכיר אמת, כי במדת אמת יהיו חייבין, ולא הזכיר טעם חסד לחלפים, כי לא בוסת
 אבות התפלל משה עכשיו ולא הזכיר בתפלה זאת לאברהם ליצחק וליעקב כלל, והטעם בעבור
 שהארץ נתנה לאבות ומהם ירשוה והם עורדי' באבותם לא היו חפצים במתנה שלהם אשר האבות
 היו בוסרים בה מאלד, והאידך יאמר אשר נשבעת להם כך כל הארץ הזאת אתן לורעכם והם
 אומרים אי אפשר שתתנה, ולא הזכיר יחטאה בעבור שאלו מוידים ופושעים, ולא ידעתי למה
 לא הזכיר רחום ומנון, [א"ה], כראיה שאין רחמים כי אם על השב ומתחרט, לא על המבטט
 בטובה, ואומר אין לי חסד [א"ה], אולי ידע משה כי דין מתות עליהם ולא יוחזל לעולם, וכן
 לא בקש רק אריות אפים שלא יעיתם באוש אחד ולא ישחטם ככאן במדבר שימותו במגפה, ולפי
 שלא בקש עתה אלא אריות אפים אמר לו סלחתי כדנריך שאתה להם ארץ אפים ורע חסד,
 והזכיר טוקד עון אבות לאמר שאת יראה שלא למחול עונם יפקד עון אבות על בנייהם ולא ארץ
 אפים יקחם, ומה היתה הגזרה לקבוע להם כבי' לדורות כלילה הוה כי פקד עונם על זרעם
 ואמר ר"א כי בעבור שחטאו אם יראו את הארץ אחד סלחתי כדנריך, ידעתי כי מלת סלח לא
 אריות אף, וכן נגמלת לו עד שיעשה תשובה שלימה, והנכון בעיני כי סליחה הנחת העונם
 כדברי אונקלוס, והקרננות מעלים עונם השונג מעליו וכן טוב וסלח, ואמר סלחתי כדנריך
 לעם בכללן שלא יכס בדבר וירישים ויעשה אותם לגוי גדול ועצום מוטו והם חרעם יאבדו מן
 הארץ, אבל סלח להם שירשו בנייהם אתהארץ ולא ימותו הם במגפה, וגור שיתמו פגריה' במדבר
 וימותו שם כל אחד בבוא יומו, והנה במגפה תורה הזכיר משה במעשה העגל חסלתו אשר
 התפלל עליהם, ואמר ואתפלל לפני ה'

בראשונה

שלה לך יד

תרגום אשכנזי פ

עַרְבָנִים עַל־שְׁלִשִׁים וְעַל־
רַבְעִים: יט סֶלַח־נָא לַעֲוֹן הָעַם
הַזֶּה בְּגֹדֶל חֶסֶדְךָ וּכְאֲשֶׁר
נִשְׁאַתָּה לַעַם הַזֶּה מִמִּצְרִים
וְעַד־הַיּוֹדָה: כ וַיֹּאמֶר יְהוָה
סֶלַחְתִּי כְדַבְּרְךָ: כא וְאוֹלָם־חַי
אֲנִי וַיִּמְרָא כְבוֹד־יְהוָה אֶת־כָּל־
הָאָרֶץ: כב כִּי כָל־הָאֲנָשִׁים
הָרְאִים אֶת־כְּבוֹדִי וְאֶת־אֲתֹתַי

און קטרערן, ענקערלן אונד
אוהרענקלן: (יט) זאָ פֿער־
צײהע דאָךּ דיא מיסעטהאט
דײזען פֿאַלקען, נאָךּ דײנער
גראָסען גענאָדע: אונד וויא
דוא פֿאַן מצרים אויז בײז יעצט
שאַן זאָ אָפֿט נאָכזײכט מיט
דײזער נאַטצײאָן געדײאָכט:
(כ) דער עוויגע שפּראַךּ:
איך פֿערצײהע, וויא דוא
געזאָגט האָט: (כא) יעדאָךּ,
זאָ וואָר איך לעבע: אונד
דיא גאַנצע ערדע פֿאַן דער
העררליכקײט דען עוויגען
פֿאַלל אויז: (כב) זאָ וואָהר
זאָללען אַללע דיא מאַננער,

אשר
דיא מײנע העררליכקײט, אונד דיא צײען געזעהען,
דיא

תרגום אונקלוס

רשיי

עַל־בְּנֵי טַרְדִּין עַרְדָּר תְּלִיתָי
וְעַל דָּר רַבְעֵאִי: (יט) שְׂבוּק בָּעַן
לְחֻזְבֵי עֵטָא הַדִּין כְּסִגְיָאָת טַבְּוֹתָךְ
וּכְטָא דִי שְׂבַקְתָּ לְעֵטָא הַדִּין מִמִּצְרַיִם
וְעַד בָּעַן: (כ) וַאֲמַר יִי שְׂבַקְתָּ
כְּפַתְגָּתְךָ: (כא) וּבְרַם קָיִים אָנָא וּמְלִיא יִקְרָא דִּי יַת כָּל אַרְעָא: (כב) אָרִי כָּל
נוֹבְרֵיא דְחֻזּוּ יַת יִקְרִי יַת אֲתוֹתַי

לשאין שנים: (כ) כדברך • בשביל מה
שאמרת שיאמרו מבלתי יכול'ה': (כא) ואולם •
כמו אבל זאת אעשה להם: חי חני • לשון
שבוע' כשם שאני חי וכבודי ימלא את כל הארץ
כך אקיי' להם: (כב) כי כל האנשים הרואים
וגומר

כל ארץ: (כב) ארי כל
די

באור

כראשונה וכו', ופירש שם תפלתו ואתפלל אל ה' ואומר והזכיר גם תפלתו על אהרן ולא הזכיר
להם במרגלים שהתפלל עליהם כלל, וכל זה מן הטעם שהזכרתי, כי הוא לא התפלל למחול
להם אלא שיא להם ויאריך אפו ויפקוד עון חבות על בניו ולא היתה תפלתו שלימה עליהם,
ועל כן לא הזכירה להם כי היו יכולין לטעון עליו ע"כ: (יט) בגדל חסדך, לפי גודל חסדך
ואף שהם אינם ראויים לסלות להם: וכאשר נשאתה לעם הזה, את עונו: ועד הנה,
צפ' לך (בראשית ט"ו ע"ז) כתבנו שכל הכה עם מלת עד יורה על הזמן, ולפ"ז הכוונה פה
מווס שיכלו וממכרים עד היום הזה, וכן תרגמו אנקלוס ויב"ע, וכן מתורגם בל"א, ואולם כראש
שאין לדבר הכרע, כי מנאמי בכתוב עד הנה על היקו', קרב עד הכה (ש"ב כ' ט"ז), ולפ"ז
במסוק שלפנינו יש לפרשו על היקוס, וממכרים עד היקוס הזה והענין אחד: (כ) סלחתה,
סולח חני, כמו כתיב בסוף הגדה (בראשית כ"ג י"ג, שפירושו אני נותן: כדברך, שלא אכנו
בדבר בפעם אחת אלא אחר כך להם ארבעים שנה (הרשב"ם), וכן כונת הרעב"ן כאשר
הכאתי דבריו למעלה: (כא) ואולם חי אני, לשון שבועה, כמו שאני חי כן יהיה דברי
קייס: וימלא כבוד ה' את כל הארץ, לשון ביטוי' הוא, ושייך אל השבועה שאמר למעלה
ובאורו

דיה איך אין מצרים אונד
 אין דער וויזטע געצייגט :
 אונד דיא מיד שאן צעהן
 מאהל אויף דיא פראבע גע-
 שטעללט האבען, אונד מיר
 ניכט געהארבען וואללען :
 (כג) דאז לאנד ניכט זעהען,
 דאז איך איהרען עלטערן
 צוגעשוואהרען האבע : אללע
 דיא מיד ערצירנט האבען,
 זאללען עז ניכט זעהען :
 (כד) מיינען קנעכט כולל
 אבער, ווייל איין אנדרער
 גיוזט אין איהם וואר, אונד
 ער מיר טרייאליד נאכגעפאלגט איוט,

אשר עשיתי במצרים ובמדבר
 וינסו אתי זה עשר פעמים ולא
 שמעו בקולי: כי אם יראו את-
 הארץ אשר נשבעתי לאבתם
 וכל-מנאצי לא יראהו:
 כי ועבדי בלב עקב היתה רוח
 אחרת עמו וימלא אחרי
 והביאתיו אל-הארץ אשר-

כא
 ער מיר טרייאליד נאכגעפאלגט איוט, ווייל איך ווידער אין דאז לאנד ברינגען,

רשי

תרגום אונקלוס

וגומר: וינסו כמשמעו: זה עשר פעמים.
 שנים בים ושנים במן ושנים בשליו כו' כדאיתא
 במסכת ערכין: (כג) אם יראו את הארץ
 הריוה מקרא מסורס חי אני כי כל האנשים אם
 יראו את הארץ וכבודי ימלא את כל הארץ שלא
 יתחלל שמי במגפה הזאת לאמר מבלתי יכולת
 ה' להביאם שלא אמיתם פתאום כאיש אחד
 אלא באיחור ארבעים שנה מעט מעט: אם
 יראו לא יראו (ס"א לא יראה לא יראו את
 הארץ): (כד) רוח אחרת שתי רוחות אחת
 צפה ואחת בלב למרגלים אשר אני עמכם
 בענה ובלבו היה צומר האמת ועל ידי כן היה

די עבדית במצרים ובמדברא ונסיא:
 קרמי דנו עשר זמניו ולא קבילו
 לטימרי: (כג) אם יחזו את ארעא די
 קיימית לאבתהון וכל דארניו וקדמי
 לא יחזוה: (כד) ועבדי בלב חלה
 בהנה רוח אחרי עמיה ואשלים בתר
 דחלמי ואעלעיה לארעא די על
 לתמן

באור

ובאורו כמו שאני חי, וכמו שכבודי מלא את כל הארץ כן אקיים את דברי, ופנר הזכר בבאור
 פ' וזאת שפעל מלא בין בבנין הקל ובבנין כפועל בשתמש על הדבר הממלא ואל הדבר העתמלא,
 כאמר וימלא את החכמה (מלכים א' ז' יד), הנה החכמה ממלא ופירס מתמלא, וכן פה כאמר
 וימלא על הכבוד שהיא ממלא כל הארץ: (כב) זה עשר פעמים, הדבה פעמים, כמו
 עשרת מוכים (בראשית ל"א מ"א), ואכו עשר נשים (ויקרא כ"ו ב"ו) הראש"ע והראש"ס,
 ובזמם' ערכין (דף ט"ו ע"א) מנו חז"ל עשרה נסיונות: (כג) אם יראו את הארץ, כל לשון
 אם שאין התנאי כפול אחריו ענינו שלילת הדבר והפכו, כמו אם אקח מכל אשר לך (בראשית
 י"ד כ"ג), ענינו שלא אקח, חיה' אם יומת (ש"א י"ט ו'), חף כאן פי' שלא יראו: (כד) ועבדי
 כולל, לא הזכיר יהושע, כי פי' לכלב שכרו שיריש הארץ אשר נא שמה, ושכר יהושע אינו
 ראוי לפרשו עתה שיהיה הוא במקום משה. (הרמב"ן), והראש"ע כתב שהזכירו לבדו בעבור
 ויהם: רוח אחרת, ענינו הרגון והחפץ: וימלא אחרי, חסר הפעול, וענינו ומלא את
 לבו אחרי או מלא והשלים רגוני ללכת אחרי, כמו"ש הרד"ק בשרשיו: וזרעו יורשנה, כתרגומו
 יתריכנה

שלה לך יד

תרגום אשכנזי פא

בא שמה וזרעו יורשנה :
כה והעמלקי והכנעני יושב
בעמק מחר פנו וסעו לכם
המדבר דרך ים סוף : פ רביעי
כו וידבר יהוה אל משה ואל-

אהרן

אין וועלכעם ער געוועזען
אויס , זיינע נאכקאממען
ואללען ער זיינגעהומען :
(כה) דער עמלקי אונד דער
כנעני וואהגען דארט אים
גרונדע ! מארגען ווענדעט
אויך , אונד געהט ווידער אין
דיא וויזטע , געגען דיא
בינוענזעע צוריק : (כו) דער
עוויגע רעדעטע מיט משה

אונד

רש"י

תרגום אונקלוס

לתמו ובנהו ית רביגה : (כה) ועמלקאה
ובנענאה יתיב במישרא מחר אתפנו
וטולו לכון למדברא אורח ימא
דסוף : (כו) וטליר יי עם מישה
ולאהרן

לתרגום ירמיה אלף במקום ירשנה :

בו כח להשתיקם כמו שנאמר ויהם כלב שהיו
סבורים שיאמר כמותם זהו שנאמר בספר
יהושע (סימן י"ד) ואשיב אותו דבר כאשר עם
לבני ולא פאשר עם פי : וימלא אררי וימלא
את לבו אררי ויה מקרא קצר : אשר בא שמה .
סדרון תכתן לו : יורשנה : כתרגומו יתרכינה
יורשו את הענקים ואת העם אשר בה ואין
(כה) והעמלקי וגומר . אם תלכו עם ירשנה
אתכם

באור

יתרכינה , יורשו את הענקים ואת העם אשר בה ואין לתרגמו ירמיה ירשנה .
(רש"י) וכונתו כי מה שהוא מהפסול משרש זה על הוראה הזאת הוא תמיד יולא לשלישי והיא
המוריש והדבר הירוש והירוש אותו , מה שאי אפשר לכון במלת יורשנה , לכן גזר רש"י שהורא'
המלה היא לזון גירוש וכנוי הנסתרת שב על הארץ על דרך יורש את ההר ספירושו את יושבי
הארץ שהפסול הם הישנים בה ולא הארץ , אמנם בטוסת ת"א שלפנינו מתורגם ירמיה לזון
ירוש , לכן מראה כפי' הרד"ק כי תחסר הלמ"ד ושעורו ולורעו יורשנה , ושנה הפעולה על
כלב שהוא יורש את הארץ לורעו , וכן ודוד הגיד לאמר אחיתופל בקושרים (ש"ב ט"ו ל"א) ,
פי' ולדוד וכן רבים , או תאמר חרעו יורשנה כמו ואת זרעו יורשנה : (כה) והעמלקי והכנעני
יושב בעמק , אם תלכו עם ירשנה אתכם כי אינני עמכם : (רש"י) : מחר פנו וסעו , פנו
לאחוריים וסעו וגו' , והנה אמר והעמלקי והכנעני יושב בעמק , ולהלן (פסוק מ"ה) אמר
וירד העמלקי והכנעני היושב בהר ההוא , ונתוכחת משה (דברים ח' מ"ד) , אמר ויבא האמרי
היושב בהר ולא הזכיר עם כנעני ועמלקי , ולמעלה (י"ג ל') אמר עמלק יושב בארץ הנגב (ולא
הזכיר בהר או בעמק) והקתי והיבוסים והאמרי יושב בהר והכנעני יושב על הים ועל יד הירדן ,
וכדי להוכיח המוקדמו' האלה מכור הסתירות והמנוכות , נראה כי מלת כנעני היא שם פרטי
לאומה אחת גס לפעמים תכלול כל' אומות או מקצתן , אבל לא תוכלל העמלקי בשם כנעני
כי לא היה מבני כנען רק מבני עם , והנה מה שאמר והעמלקי והכנעני יושב בעמק והיא ארץ
הנגב שהזכיר למעלה עמלק יושב בארץ הנגב , אמנם הכנעני שהוא כולל כל יושבי ההר והוא
הקתי והיבוסים והאמרי , יתכן שהתאחדו עם העמלקי מפני פחד המרגלים להעמיד חילם בהר
ובעמק בכל הנבולים אשר יוכלו בני ישראל לנא בארצם , ולהלן אמר וירד העמלקי והכנעני
היושב בהר , כי אמר שראו כי בני ישראל עלולים ליהם מנה ההר , כמו שאמר ויעפילו לעלות
א ראש ההר , אמנם משה בתוכחתו הזכיר רק את האמרי היושב בהר לפי שהוא הי' העקר
הגבור שבהם , כמו שהעיד הכתוב (עמוס ב' ט') ואנכי השמדתי את האמרי מפניהם אשר

כנעני

21 1

כא א

(4)

אֶהְרֹן לֵאמֹר: כִּי עַד־מָתִי לַעֲדָה
 הָרַעְתָּהּ הַזֹּאת אֲשֶׁר הִכְמַה מְלִינִים
 עָלַי אֶת־תְּלֹנוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
 הִכְמַה מְלִינִים עָלַי שָׁמַעְתִּי:
 כֹּחַ לֵאמֹר אֱלֹהִים חִירָאֲנִי נָא־
 יְהוֹה אִם־לֹא כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּם
 בְּאֵזְנֵי בֶן־אֶעֱשֶׂה לָכֶם:
 גַּם בְּמִדְבַר הַזֶּה יִפְלוּ פְגַרְיֶכֶם

אונד אהרן, אונד שפראך:
 (כו) וייה לאנגע ווירד עו
 דיוער באזען ראטטע נאך זא
 הינגעהן, דאס זיא ווידער מיך
 זאלכעז מוררען עררעגען?
 דיא קלאנגען דער קינדער
 ישראל'ז דיא זיא ווידער מיך
 אויפגעבראכט האבען, האבע
 איד גאר וואהל פערנאממען:
 (כז) זאגע איהנען, זא וואר
 איד לעבע, שפריכט דער
 עוויגע, וויה איהר אין
 מיינען אהרען געשפראכען:
 זא ווילל איד אייך טרוון:

וכל זא (כט) אין דיוער וויזטע זאללען איירע קארפער פערפאללען,

ר ש י

תרגום אונקלוס

וּלְאֶהְרֹן לְמִיטָר: (כו) עַד־אֵימָתִי
 לְכַנִּישְׁתָּא בִישְׁתָּא הָדָא דִּי אֵינִין
 מְתַרְעִמִין עָלַי יַת תּוֹרְעַמַת בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל דִּי אֵינִין מְתַרְעִמִין עָלַי שְׁמִיע
 קְדָמִי: (כז) אָמַר לְהוֹן קָם אָנָּא אָמַר
 יִי אִם לֹא פְגִיָּא דִּי־מִלְּתִין קְדָמִי
 וְכֹל זָא

אתכם מאחר שאיני עמכם מחר פנו לאחוריהם
 וסעו לכם וגומר: (כו) לעדה הרעה וגו'.
 חלו המרגלים מכאן לעדה שהיא עשרה: אשר
 הוה מליכים את ישראל עלי: את תלכות
 בני ישראל אשר הוה המרגלים מליכים אותם
 עלי שמעתי: (כז) קי איני לשון שנועה אם
 לא כן אעשה כניכול איני סי: כאשר דברתם
 שבקשתם

בן אעביד לכון: (כט) במדברא הרין יפלו פגריכון

באור

בגבה ארזים גבהו ומסין הוא כאלונים: (כו) עד מתי לעדה הרעה הוואח, מקרא קצר
 עד מתי אחרים אתאפק לעדה הרעה הזאת, שהם המרגלים, כמו שפירש' ז"ל מכאן לעדה
 שהיא עשרה: אשר הוה מלינים עלי, אשר המרגלים מלינים את ישראל עלי, כן פירש'
 ז"ל, והוא ע"פ הכלל שכת' בפ' בשלח על פסוק וילכו, עיין באורט שם, וקרוי לזה פי' ר"ע
 ספורט ח"ל, עד מתי לעדה הרעה הזאת, אע"פ שלמתי כדנרך להאריך להם שלא להמיתם
 תכף ולאכלם יחדיו, מ"ו לא שלמתי לעדת המרגלים, אשר הם מלינים עלי, שהם המחטיאי'
 ומטע הרבים תלוי בהם ולא אאריך להם כלל, ועם זה את תלכו' ב"י אשר הוה המרגלים
 מליני' עלי שמעתי ואשים פני לענשם, לפיכך אמור וגו' עכ"ל: (כז) חו אני, לשון שנועה:
 אם לא כאשר דברתם באוני כן אעשה, כבר הזכרתי למעלה שם לא יוכפל
 התנאי בין אם מלת לא נבדה או היא לבדה תהיה הוראת מלת אם שנועה או הנטחה
 לקיום ההפך, וכן כאן אם לא כאשר דברתם באוני כן אעשה, כי האמת כן אעשה,
 וכן אם לא כאשר דמיתי כן היתה (ישעיה י"ד כ"ד), כי באמת
 כן היתה וכן כלם: כאשר דברתם, כי בקשתם או במדבר הזה לו מתנו, וכן אעשה
 לכם שתמותו במדבר הזה כאשר מבאר בפסוק הבא במדבר הזה יפלו פגריכם וגו':
 באוני

שלה לך יד

תרגום אשבנוי פב

וְכָרְפָקְדִיכֶם לְכָרְמִסְפָּרְכֶם
מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה אֲשֶׁר
הִלִּינְתֶם עָלַי: לֹא־אֵתֶם תִּבְאוּ
אֶרְצֵי־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשֵׂאתִי אֶת־
יְדֵי לְשֹׁבְנֵי אֶתְכֶם בְּהֵ בִי אִם־
בְּרַב בְּנֵי־יִפְנָה וַיְהוֹשֻׁעַ בְּנֵי־נֹון:
לֹא וּמִפְּכֶם אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם לְבֹן
יְהוָה וְהִבִּיאתִי אֶתֶם וַיִּדְעוּ אֶת־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר מֵאִסְתֶּם בְּהֵ:
לֹא וּפְגַרְיֶכֶם אֶתֶם יִפְּלוּ בַּמִּדְבָּר

וזא פיל דער געמוזטערטען
אונטער זיך זינד זיך
אייערער פאללען אנשאהל,
פאן צוואנציג יארהען אן
אונד דריבער: דיא איהר
וידער מיד קלאגען עררענט
האבט: (ב) איהר זאללט
ווארליך ניכט אין דאן לאנד
קאממען, וועלכעו איד איך
צור וואהנונג איינצוגעבען,
מינע האנד עמפארגעהאבן:
כלב זאהן יפנה אונד ויהושע
זאהן נון איינזענאמען:
(ג) וואו אייערע קינדער
בעטריפט, פאן דענען איהר
געזאגט האבט, זיא ווערדען
צור בייטע ווערדען: דיזע
ווילל איד דוינין ברינגען,
דאס זיא דאן לאנד קעננען לערנען,
דאן איהר זא פערווערפט: (ג) איירע קארפער
אבער: זאללען אין דיוער וויזטע

הוה

תרגום אונקלוס

רש"י

וְכָל מְנַגְיָכוֹן לְכָל חוֹשְׁבִנְכוֹן מִבֶּר
עֶשְׂרִין שָׁנָי וְלַעֲלֵא דִי אֶתְרַעֲטִתוֹן
עָלַי: (ב) אִם אֲתוֹן תַּעֲלוֹן לְאָרְעָא
דִי קְיָמִית בְּמִיטְרֵי לְאִשְׁרָאָה יִתְבּוֹן
בְּהֵ אֱלֹהֵן כְּלַב בֶּר יִפְנָה וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּר
נֹון: (ג) וּמִפְּלִיכוֹן דִי אֶמְרִתוֹן לְבִיָּא
יְהִי וְאֵעִיל יִתְהוֹן וַיִּדְעוּן יִתְרַעָא דִי קִצְתוֹן בְּהֵ: (יג) וּפְגַרְיֶכֶם יִפְּלוֹן בַּמִּדְבָּרָא

שקטתס מוני או במדבר הזה לו מתנו:
(כט) וכל פקודיכ' לכל מספרכם כל הנמנה
לכל מספר שאתם נמנין בו כגון לנזת ולבא
לנזא ולתת שקלים כל המניינים לכל אותן
מספרות ימותו ואלו הם מנין עשרים שנה וגו'
להוציא שבעים שנה ליו שאין פקודיהם מנין ד':
(לב) ופגריכם אתם כתרגומו דילכון לפי
שדיבר על

ויהי ואעיל יתהון וידעון יתרעא די קצתון בה: (יג) ופגריכון דילכון ופלוון
במדברא

הרין

באור

באוני, נקד באתחא, ונרדך לפרש לפי כוונת בעל הטעמים שמאמר כן אעשה לכם אינו נמשך
למעלה, והשעור אם לא יהיה כאשר דברתם באוני, ובה הפסיק המאמר, ואח"כ אמר כן אעשה
לכם הכונה כמ"ש בפסוקים הבאים: (כט) פגריכם, הגופות בלא רוח: וכל פקדיכם, הוי"ו
יתירה, או יתכן שהוי"ו היא לביאור הענין, כאלו אמר והטופלים יהיו כל פקדיכם לכל מספרכ'
מנין ששנים וגו' להוציא שבע לוי שנים מנין חדש עיי' פירש"י: (ל) אם אתם תבאו, גם כאן
פירושו שלא תבאו: אשר נשאתי את ידי, לשון שבעה כאלה הכוונת ידיו אל השמים ודברה
תורה בשם ית' כלשון בני אדם: (לא) והביאתי אתם, אל הארץ, ומקרא קצר וסמך על
הפסוק שלמעלה: (לב) ופגריכם אתם, ת"א דלכון, והוא כטוב כי מלת ופגריכם ענינה
פגרים שלכם, אבל כן דרך הלשון בכל מקום כאשר זכרנו בהקדמה ובכמה מקומות מהבאור,
שכפילת

שכפילת

כִּהְיֶה לָּךְ וּבְנֵיכֶם יִהְיוּ רָעִים
 בַּמִּדְבָּר אַרְבַּעִים שָׁנָה וְנִשְׂאוּ
 אֶת־זְנוּתֵיכֶם עִדְתָּם פְּגַרְיֶכֶם
 בַּמִּדְבָּר: לֵךְ בְּמִסְפַּר הַיָּמִים
 אֲשֶׁר־תָּרַתֶּם אֶת־הָאָרֶץ
 אַרְבַּעִים יוֹם יוֹם לַשָּׁנָה יוֹם
 לַשָּׁנָה תִּשְׂאוּ אֶת־עוֹנֹתֵיכֶם
 אַרְבַּעִים שָׁנָה וַיִּדְעֶתֶם אֶת־

פֶּרֶאֱלֵלֵעֵן : (לג) אונד
 איירע קינדער וואָללען
 פִּירֶצִיג יאהר אין דער וויזטע
 הערום וואָנדערן , אונד דיא
 שטראָפֶע איירער טרייא-
 לֶאָזִיגִיקִיט טראָגען : ביו
 אייער קארפער אין דער
 וויזטע אָללע דאָהן זינד :
 (לד) נאָך אַנצאָהל דער
 טאָגע , אין וועלכען איהר
 דאָז לאַנד ערקונדשאַפֿטעט ,
 נעמליך פִּירֶצִיג טאָגע , אויף
 יערען טאָג איין יאהר גע-
 רעכנעט , אָלואַ פִּירֶצִיג יאהר
 וואָללט איהר פִּיר אייערע

תנואתי

מיסעטהאט ביסען : אונד ערפֿאהרען , וואָז עז זייא , ווען

תרגום אונקלוס

רש"י

הריון : (לג) ובניכון יהוה
 במדברא ארבעין שנין
 חוביכון עד דיוםפון פגריכון
 במדברא : (לד) במנין יומיא
 אליקתון ית ארעא ארבעין יומין
 יומא לשנתא יומא לשנתא
 יתחוביכון ארבעין שנין ותדעון
 דאתרעמתון

על הנניס להכניסם לארץ ויבקש לומר ואתם
 תמותו כוכל לשון זה כאן לומר אתם :
 (לג) ארבעים שנה . לא מת אחד מהם פחות
 מכן שנים לכך נגזר ארבעים שנה כדי שיהיו
 אותם של בני עשרים מגיעין לכלל שנים ושנה
 ראשונה היתה בכלל ואף על פי שקדמה לשלוח
 המרגלים לפי שמעשו את העגל עלתה גזרה
 זו במחשבה אלא שהמתין להם עד שתמלא
 סאתם וזהו שאמר ויביוס פקדי במרגלים
 ופקדתי עליהם חשאתם ואף כאן כאמר תשאו
 את עונותיכם שתי עונות של עגל ושל תלונה
 וחשב להם במנין חיייהם מקצת שנה ככולה
 וכשנכנסו לשנת שנים מתו אותם של בני

עשרים: וכשאו את זנותיכם * כתרגומו ויקבלו ית

באור

שכפילת הכנוי לחזק או להוראת ההפך , וכן במקום הזה לפי שדבר על צנייהם שיבואו לא
 יאמר , אבל אתם פגריכם יפלו במדבר הזה כפירש"י , וכן מתורגם בל"א (אייערי קערסר אנה)
 ובא הכפל על משקל ישר , אף שהכנוי הראשון על משקל כטעה , כי כן משפטו כמ"ש פעמי' רס'
 (לג) ובניכם יהיו רעים , ענינו שלא יעמדו במקום אחד , אבל ישלטנו במדבר הנה והנה , ו
 פי' הרצב'ע והרשב"ס , וכן מתורגם בל"א : ונשאו את זנותיכם , הם ישאו את העינים על א
 זנותם וסרתם מאחרי : (לד) במספר הימים , לפי מספר הימים : אשר תרתם , אשר ת
 על פיכם , ושעירו במספר הימים אשר תרתם את הארץ שהיא מספר ארבעים , וכן מתורג
 בל"א : יום לשנה , כל יום מהארבעים לשנה יאשב לכם לענין העינים : השאו את עונותיכם
 את עונת עונותיכם , וכן מתורגם בל"א : את חטאתי , לשון הסרה , ונאודו ואלו תת
 באסקיר הגנחתי מכם , וכן מתורגם בל"א , ורש"י פי' את תנואתי שהניאותם את לבנת
 מאחרי

שלה לך יד

תרגום אשכנזי פנ

תְּנוּאֲתֵי: לֹא אֲנִי יְהוָה דְּבַרְתִּי בְּ
אִם-לֹא יִזְאָת אַעֲשֶׂה לְכָל-
הַעֲדָה הַרְעָה הַזֹּאת הַנוֹעֲדִים
עָרִי בְּמִדְבַר הַזֶּה יִתְמוּ וְשֵׁם
יִמְתּוּ: לוֹ וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-שָׁלַח
מֹשֶׁה לְתוֹר אֶת-הָאָרֶץ וַיָּשְׁבוּ
וַיְלֹנוּ עָרְיוֹ אֶת-כָּל-הָעֵדָה
הַזֹּצִיָּה דְבָרָה עַל-הָאָרֶץ:

וימינו קרי וימתו

ווען איך מיינע האנד אב-
ציהע: (לה) איך דער עוויגע,
האבע דיזעו געשפראכען,
אונד ווארליך! איך ווערדע
עו איך אן דיזער גאנצען
באזען ראטטע, דיא זיך
ווידער מיך עמפאהרען אויפ-
איבען: אין דיזער וויזטע
זאללען זיין אויפגעריבען
ווערדען אונד דאזעלבוט
שטערבען: (לו) דיא מאננער
וועלכע משה געזאנדעט
האטטע, דאן לאנד אויז צו
קונדשאפטען: אונד דיא
בייא איהרער צוריקקונפט

ווידריגע נאכריכטען פאן דעם לאנדע אויגעשטרייאט, אונד דיא גאנצע געמיינע
ווידער משה אויפגעבראכט:

אללע

תרגום אונקלוס

רשי

דְּאֲתַרְעַמְתִּין עָלַי: (לה) אֲנִי יְהוָה
בְּמִימְרֵי אִם לֹא דָא אַעֲבֹד לְכָל-
כְּנִשְׁתָּא בִישְׁתָּא דְּרָא אֲרִמְנוּ עָלַי
בְּטִדְבָרָא דְּרִין יִסּוּפּוֹן וְתַמְן יִמּוּתוּן:
(לו) וְגִבְרַיָּא דִּי שָׁלַח מֹשֶׁה לְאַלְרָא
יִתְדַאָרְעָא וְתַבּוּ וְאַרְעִימּוּ עֲרוּהֵי יָת
כָּל כְּנִשְׁתָּא לְאַפְקָא שׁוּם כִּישׁ עַל
אָרְעָא:

ומיתו

ית חוביכין: (לד) את תנואתי שהניחותם
את לבבכם מאחרי: תנואה לשון הסרה כמו
כי הניח אביה אותה: (לו) וישיבו ויליט עליו
וכששבו מתור הארץ הרעימו עליו את כל
העדה בהוצאת דיבה אותם אנשים וימותו
כל הוצאת דיבה לשון מינדך דברים שמלקוחים
לשונם לאדם לדבר בו כמו דובב שפתי ישנים
(שיר') וישנה לטובה וישנה לרעה לכך נאמר
כאן מוציאי דבת הארץ רעה שיש דיבה שהיא
טובה: דיבה פלג' רש' בלע'ז (בל"ח רעדן
כמו

באור

מאחרי והוא דחוק בלשון, שהיה לו לומר את תנואתכם: (לה) אניה' דברתי, עד הנה דבר
מעונש כל הדור ההוא, ועתה מתחיל לדבר מעונש עשרה המרגלים אשר עליהם התחיל דברו
ואמר עד מתי לעדה הרעה הזאת: אם לא זאת אעשה, שגורו כחבריו, וכאשר בארנו
הוראת מלת אס בלי כפל התנאי: הנועדים עלי, הטועדים למרות דברי, ולשון הראב"ע
שאמרו לרגום באנשים עבדי השם בעבור שאמרו כבוד השם: יתמו, לשון כליון, וכן ת"ח
ומתרגם אשכנזי: (לו) ואנשים וגו', כל הפסוק הזה הוא טשא המאמר לפסוק שלאחריו,
ושעירו האנשים אשר שלח משה וגו', ובעת שזכר הוציאו דבת הארץ רעה אמר על פיהם נהיתה
התלוכה בכל העדה, אותן האנשים מתו במגפה, כן פירש' ורש"ס: וישבו וילנו וגו'
להוציא דיבה על הארץ, הנה הוצאת דיבה לא נהיתה אלא מהמרגלים ולא מאשר העדה
לכן נרדף לשם המקרא, וישבו (ר"ל וכששבו המרגלים ודברו דברים שהם) להוציא דיבה על
הארץ

תרגום אשכנזי

שלח לך יד

(לו) אַלְלֵעַ מֵאֲנַעַר דִּי־יָא
וְאֶלְכַע בְּאֻזַּע נֶאֱבְרִיכְט פֶּאֶלְשׁ
לִיךְ אַוּוֹנַעֲבֶרֶאכְט הָאֲטַטְעוּן :
שְׂטֶאָרְבַּעַן אַוּוִיךְ ווִירְקֶלִיךְ אִין
אַוּינַעַר פֶּלֶאָגַע, דִּי־יָא דַּעַר
עוּוִיגַע אִיכַעַר זִיא פֶּעֶרְהֵינַג :
(לח) נֹר יִדְוֹשַׁע וְאָהֶן נֹן
אַוּנַד כֶּלֶב וְאָהֶן יִפְנַה : בְּלוּבַעַן
פֶּאָן אַלְלַעַן דַּעַן לִיטְעוּן, דִּיא
גַּענֶאָנַעַן וואַרַעַן, דַּאָו לֶאָנַד
זוּ עֶרְקוּנַדְשֶׁאֶפְטוּן אַם לַעֲבַעַן :
(לט) אֱלוּ מִשָּׁה אַלְלַעַ דִּוּוַע
וואַרְטַע דַּעַן קִינְדַּעַרְן יִשְׂרָאֵל :
פֶּאָרְטְרוּג : טְרוּוִיאַרְטַעַן דִּי־יָא
לִיטַע זַעֲהַר : (מ) מֵאֲכַטְעוּן
זִיךְ דַּעַן מֵאָרְגַּענֹו אַוּוּיךְ, דִּיא
הָאָהַע דַּעַן גַּעֲבִירְגֹו זֹו בַּעַ
שְׂטִיגַעַן, אֹונַד שְׂפֶרֶאֶכְעַן :

לו וַיִּמְתּוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצְאֵי דְבַת-
הָאָרֶץ רַעָה בְּמִגְפָּה לִפְנֵי יְהוָה :
לח וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נּוּן וְכָל־כַּבְּרֵי יִפְנֵה
חַיּוּ מִן־הָאֲנָשִׁים הָהֵם הַהֲלֹכִים
לְתוֹר אֶת־הָאָרֶץ : לט וַיְדַבֵּר
מֹשֶׁה אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־
כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְאַבְּלוּ הָעָם
מְאֹד : ׀ וַיִּשְׁכַּמוּ בַבֶּקֶר וַיַּעֲלוּ
אֶל־רֹאשׁ־הָהָר לֵאמֹר הִנֵּנוּ
וְעַרְבֵינוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר

יהוה

דער

גוּיר זִינַד בַּעֲרִיט אָן דַּעַן אָרְט הֵינּוּיךְ זֹו צִיַּהַעַן, דַּאָפֶּאָן

ר ש י

תרגום אונקלוס

כמו בראשית ל"ז ב') : (לו) במגפה לפני ה'
באותה מיתה ההגכה להם מדה כנגד מדה הם
חטאו בלשון וכשתרכב לשונם עד טבורם
ותולעים יוכלים מלשונם ובאין לתוך טבורם
לכך נאמר במגפה ולא במגפה חיה לפני ה'
באותה הראוי להם על פי מדותיו של הקדוש
ברוך הוא שהוא מודד מדה כנגד מדה :
(לח) ויהושע וכלב חיו וגומר ונה תלמוד לומר
חיו מן האנשים ההם אלא מלמד שנטלו חלקם
של מרגלים בארץ וקמו תחתיהם לחיים :
(ט) אל ראש ההר : היא הדרך העולה לארץ
ישראל : (כ) הכנו ועלינו אל המקום : לארץ
ישראל : אשר אמר ה' לתת לנו שם נעלה :

(לו) ומיתו נוכריא דאפיקו שום ביש
על ארעא במזתנא קדם יי :
(לח) ויהושע בר נון וכלב בר יפנה
אתקיימו מן נוכריא האנון דאולו
לאללא ית ארעא : (לט) ומליל משעה
ית פתגמיא האלון לכל בני ישראל
ואתאבלו עמא לחדא : (מ) ואקדימו
בעפרא וסליקו לריש טורא לטימר
הא אנתנא סלקון לאתרא דיאמר

באור

הארץ, ויילינו (כוה) את כל העדה, וכן כונת המתרגם אשכנזי: (לו) וימהוהאנשים מוצאי וגו', הואיל והפסיק בספור הדברים חזר לכאור ואמר מילאי דבת וגו': מוצאי דבת הארץ רעה, כנל העתקתי דברי הרמב"ן, כי המניח חמת יקרא מניח דבה והאומר שקר יקרא מניח דבה, כי מיה שאמרו ארץ אוכלת יושביה שקר נגזר הוא שהיא היתה מלאה עמוס רבים, כמ"ס ביהושע (י"ד) עם רב כחול אשר על שפת הים לרוב וגו', וכן (דברים ז' א') וכשל גוים רבים מפניך וגו' שנעה גוים רבים ועמוסים: במגפה, מתו כלם יחד: לפני ה', במיתה הגזרת

שלה לך יד

תרגום אשכנזי פד

יהוה כי חטאנו: מא ויאמר משה
למה זה אתם עבדים את-פי
יהוה והוא לא תצלה: מז אל-
תעלו כי אין יהוה בקרבכם
ולא תנגפו לפני איביכם:
מג כי העמלקי והכנעני שם
לפניכם ונפלתם בחרב כי-על-
בן שבתם מאחרי יהוה ולא-

דער עויגע געשפראַכן האָט,
דען וויר ערקענגען, דאָס וויר
געזינדיגט האַבען: (מא) משה
אַבער שפראַך, וואַרום
וואַלל'ט איהר שאַן ווירער
דען בעפעהל דען עויגען
איבערטערעטען? עז ווירד
ניכט געלינגען! (מז) ציהעט
ניכט דינאוויף, דען דער
עויגע איזט ניכט אונטער
אויך: דאָמיט איהר ניכט פֿאָן
איערן פֿינרען געשראַגען
ווערדעט: (מג) איהר פֿינרעט
דאָרט דען עמלקי אונד דען
כנעני פֿאַר אייך, אונד
ווערדעט אין דאָן שווערדט פֿאַללען: דען וויל איהר פֿאָן דעם עויגען אַבגעוויכען

יהיה

תרגום אונקלוס

רש"י

כי חטאנו. על אשר חמרכו הלא טוב לנו שוב
מכרימיה: (מא) והיא לא תצלח. זו שאתם
עושין לא תצלח: (מג) כי על כן שנתם.
כלומר כי זאת תנח לכם על אשר שנתם וגומר:
ועפילו

וי ארי חבנא: (מא) ויאמר משה למה
רנו אתיון עבדיו על-גזירת מיטרא
דיי והוא לא תצלה: (מז) לא תיסקון
ארי לית-שכינתא דיי בגיכוזן ולא

תתברון קדם בעלי דכביכוזן: (מג) ארי עמלקא וכן ענא תמן קדמיכוזן ותפלו
בחרבא ארי-על-בן תבתון טבתר פולתנא-דיי ולא

יהא

באור

הגזרת עליהם לפני ה': (לח) ויהושע בן נון, הזכיר משה את יהושע תחלה בעבור מעלת
יהושע בחכמה: (מ) ויעלו אל ראש ההר, הוא הדרך לעלות אל א"י וממקום שם ישראל בעת
היא, כמו ש' להם משה ועליתם את ההר: הננו וגו' אשר אמר ה', מוזמנים אכנסו לעלות
אל הארץ אשר אמר ה' לתתה לנו: כי חטאנו, כי מכירים אכנסו שחטאנו לה' כי שמענו לדברי
המרגלים, וכן מתורגם בל"א: (מא) למה זה אהם עבדים את פי ה', איננו בגזרת במדבר
הזה יפלו פגריכם אשר אמר, אבל יאמר למה אתם עובדים את פי ה', כי הוא צוה אלי שלא
תעלו כלל, וכאן קצר הכתוב ולא הודיע הנווי הזה, אבל במשנה תורה אמר, ותהיו לעלות
ההרה ויאמר ה' אלי אמור להם לא תעלו ולא תלחמו כי אינני בקרבכם: והוא לא הצלה, זו
שנתם עושין לא תצלח. (רש"י), וכבר זכרנו פעמים רבות שנתקום שלא הוברר המין, יצא על
מקל נקמה: (מב) ולא תנגפו, למען לא תנגפו: (מג) והכנעני שם לפניכם, מוזמנים
שם לפניכם, וכן תיב"ע, או יתכן כי שם תינחאום לפניכם, וכן מתורגם בל"א: כי על כן שבתם,
הואל ושנתם, כמו כי על כן עזרתם (בראשית י"ח ה'), כי על כן באו (שם י"ט ח'), ורש"י
כת' שתחבר מלת אשר, כי על כן אשר שנתם, כמו וכל יש לו כתן בידו (שם ל"ט ד'): ולא יהיה
ב' עמכם, וי' ההמשך בעבור שנתם, לכן לא יהי' ה' עמכם, וכן תיב"ע בגין כן וגו':
ועפילו

תרגום אשכנזי

שלה לך יד

וא ויירד ער ניכט מיט אויך זיין : (מד) אבער זיין בע- שטאנדען בלינדלינגו דרויף, דיא האהע דעו געבירגעו צו בעשטייגען : אינדעסען וויכען דיא בונדזלאדע דעו עוויגען, אונד משה ניכט אויז דעם לאגער : (מה) דער עמלקי אונד דער כנעני, דיא אויף דעם געבירגע ווארונטען, קאמען העראב : שלוגען זיא אונד פערעאלגטען זיא ביו גען חרמה :

יהיה יהוה עמוכם : מד ויעפלו לעלות אל ראש ההר וארון ברית יהוה ומושה לא משו מקרב המחנה : מה וירד העמלקי והכנעני הישב בהר ההוא ויכום ויבתום עד- החרמה : פ

וירכר

ר ש י

תרגום אונקלוס

(מד) ויעפילו • לשון חזק וכן הנה עפלה (מקוקב) אינגר"ש בלע"ז (והוא אינ"ע ערע. בל"א ז"ל אן מאסן • איין דרינגין. ערדרייסטן) לשון עזות וכן עופל בת כיון (מיכה ד') עופל ובחן (ישעיה ל"ה) ומדרש תנחומא עפרשו לשון חופל הלכו חשכים שלא ברשות : (מה) ויכתום • כמו ואלכות אותו טחון מכה אחר מכה : עד החרמה • שם המקום נקרא על שם המאורע :

יהא מיטרא דיי פסעדיכזן (מד) וארשעו למיסק לריש טורא וארון קנטא דיי ומשה לא ערו מנו משריתא : (מה) ונתת עמלקא וכן ענא דיתב במטרא ההוא וקחיינו וטרינגון עד חרמה : ומליל

כי

באור

(מד) ויעפלו, הראב"ע פי' הוראת השרש הזה בכל מקום לשון הר, ופירושו שעלו ה העופל ורש"י פי' לשון חזק ומבצר והוא מליכה על שחזקו את לבם לעלות, וכתב רש"י אינגר"ש בלע"ז והוא בל"א (ז"ל אכמאסן, ערדרייסטן), ובסוף דבריו הביא בשם התנחומא שהוא לשון חופל בל"א וזהו מליכה שהלכו חשכים כאדם ההולך בחשך שהוא מוכן לכל טור מכה ואכן נגף, ועל הכוונה הזאת מתורגם בל"א (בלינדלינגס) : לא משו, לא סרו והוא עומד וימנא גם בקל יולא, כמו ומשתי את עון (זכרי' ג' ט') : (מה) ויבתום, דקדוק המלה הזאת קשה מאוד. וכבר נבוכו כל המדקדקים זה אומר בכה חה אומר בכה ועב"ז איננה נמלטת הזרות לשון רכינה ואשר, כמו שפירש"י מכה אחר מכה, וכן מתורג' בל"א אונס היותר נכון כדעת רד"ק שרשה כתת והוראתה כחביריה, כמו ומעך וכתות (ויקרא כ"ב כ"ד), וכתותי מפניו כריו (תהלי' פ"ט כ"ד), והי' ראוי ויבתום, כי הנפרד הוא מנגי הפעיל יבית אבת, ע"מ היום הזה אחל תת (דברים כ"ב כ"ה), ובכנו' ישתנו קמן האיתן לשו"א ופ"א הפעל בחיר"ק ע"מ וישבום (ש"א ה' ו'), לא שיהוה הדגש בפ"א הפעל, ואיקשה זה בעיניך, כי מנאנו הרבה כזאת, כמו ויבתום ויביתו הראויים יתמו ויבטו : עד החרמה, שם מקום, כן ת"א וכן פירש"י והראב"ע וכח עוד וי"א עד שהחרימוס ע"כ, ונראה שכונת הי"א לפי שבאה ה' הודיע' על שם הפרטי, לכן דעתם שהוא מקוד בתוספת ה"א, כמו לאהבה את ה' (דברי' י"ט ט'), ליראה אותי (שם ד' י'), וכ"כ יב"ע עד שנוי :

ועשיהם